

LIBRARY OF THE SURGEON GENERAL'S OFFICE
WAR DEPARTMENT
US

H cc. [illegible] [illegible]
[illegible] – Completissimo –

Hain 6.785 [illegible] –

Reichling I 140 [illegible] di 46
carte [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Bresciano – [illegible] [illegible] carte
[illegible]!

[illegible] della [illegible] di [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] –

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] che è [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] di 66 cc [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] in fine). –

[illegible] della [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

79 Elysius (Johannes)
De mirabilibus ...
Puteolorum 6553
Hain Reichling 6690
Proctor 6 ... MCJML

1475.

editor: Accoltus de Aretio, Franciscus

6/1, 1933. Erroneously ascribed to Elysius by Hain. The work of Elysius published in Collectio de balneis (Venet. 1553) seems an abstract of the present work. C. Mayer

Leaf [1] (blank) missing

Libellus de mirabilibus Ciuitatis Putheo
lorum et locorum vicinorum : ac de nomini
bus virtutibusq; balneorum ibidem existen
tiuz : Et primo ponitur epistola clarissimi
Francisci aretini : ad Pium pontificez maxi
mum : Cui prius Eneas de picolominibus
nomen erat

Voluenti mihi quedam librorũ
e volumina : Pie pontifex maxi/
me : et animum laxandi gratia co
dices illos perquirenti : repperi
hoc opusculum : Putheolanarum regionuz
admirabilium profecto virtutum : quas in
aquis implicitas ac latentes sanctitas tua le/
gendo plane inspicere poterit : Illas enim
tue sapientie dicandas putaui : q̃ te sentio ta
ta iocunditate leticia : ac summa restaurandi
naturam voluptate his in balneis delectari.
Enimuero putheolos petere : si tuã aliquã
do celsitudinem non tederet : ob eius singu
larem aeris temperiem : et salubres aqua/
rum ipsarum virtutes : maxima temporum
diuturnitate morari . et illic degere nunq̃

defatigari credere vero q̄tum ex industria potui gratissime pater inter ceteras virtu/tes illas ac ꝑprietates ·que a cōpluribꝰ huiꝰ seculi celebrātur . nulle veriores aq̄rū ista rum sentētie : q̄ mihi ex presentia vise sunt. Sed cū ea ꝓbare attingā : que in libello cōti/nent̄ . ad philosophorū ingenia potiꝰ specta re videant̄ . Vellē a maliuolis qui sese odio vel inuidia mouere solent maledicentia et eorū loq̄citate cōprimi . q̄m talem tetigeriꝫ ꝓuinciam : et aliena me contra omne officiū arma sumpsisse ꝓfiterentur : huic ratus ma ledicentie respondere . Materies quidem ipsa philophica et de summa philosophoruꝫ ꝑte primū est dissumpta . Hominē postu/lat : qui mature ocio fruat̄ . et lris q̄ diligen tissime det operam : longeq; ab illuuie absit pauꝑtatis : ac graui rerū familiariū cura : et nō philosophice artis solū : Verū etiā vniuscuiusq; periti : q̄ si comēdare q̄s saltē conet̄ : que nō intelligit videat̄ verborū solūmodo vt puer sequi potestates . rare ipsa interdū solet plurimū aberrare : Quodq; cū animo voluerī q̄ honesta res esset : q̄ vniuerse rei

publice inuentio fortis vtilisq̄ q̄ tibi grata. fret9 etiā spe tue beatidinis nō pua. ex qua virtutū et optimarū artium imitatores miris quippe laudib9 ac premiis extolli solēt. Suscepi rem ea conditōe: vt tandē in publicum pdeat. tuo sane pio nomini dedicatum Si qd in eo opere sanctitati tue gratū inueris atq̄ vtile: Inuētori primo atq̄ auctori gratias agas et habeas. si libitū fuerit: illo iam dudū absente: mihi referas: Quod autem rephensibile in eo esse pspexeris: infirme ac fallaci mortaliū oīu3 experiētie deputes: Cū eni3 in eo titulū auctoris nō inuenerim: nec a quo neq̄ vbi liber edit9 sit: ad tuam beatitudinē op9 dicari volui: ea potissimū causa: et pauca hec pposuisse non iniuriam arbitratus sum:.

Et quia post editōem libelli p dictū franciscum Aretinū plura alia cōperta sunt: vt singulorū melior noticia haberi possit: eadem huic libello adiūcta sunt in maiorē fidē scriptorū peūdē: Que idē edidit: vt ex balneis infirmi sanitatē acqrere possent: Et qa balnea acuūt et puocāt humores dicit: nūq̄ ad bal

nea eundum : nisi quis prius purgatus fue rit et infrascriptas subiungit regulas : quas in fine sui libelli posuit : hic autem prepo/nuntur :.

Cum ad balnea veneris: dimitte turbatio/nes : & iras animi : opantur enim balnea p alacritatē : sicut artifex per instrumentum Non intres balnea : nisi degestione pfecta:

Non comedas nec bibas in aquis. nec post : nisi refrigidatus : ne attrahatur indigestum & fiat oppilatio:

Comede in balneis bonos cibos: et infirmi/tati tue concessos: ne dum malos humores cuiuis peiores generes:

Dum in balneis es : a frigoribus & ventis caue :

Vino vtere bene limphato . vt sitim ex/tinguas :

Semel tantuȝ balneeris in die : ne mlta eua cuatio te debilitet :

Tantum intres aquas : ꝙ cooperiant hume ros : nisi vulnus aut plaga prohibeant :

In aquis cantarelli & solis & lune immerge

plagas:
Tantum moreris in aquis: quantum inci-
pias sudare in frõte: vel q̃tũ sine fastidio star
delectat:
Egrediens aquas: statim circunda te linthe
amine: et compone te in lecto prius para-
to: et bene cooperiaris· sustine in lecto su
dorẽ: & somnũ si venit
Cũ sudaueris: paulatim et p ĩterpositas mo
rulas depone cooperimẽta: et absterge su-
dorem: et nota bene
Bene vestitus reuertaris domũ: et iterum
quiesce: sed non iterum sudes:
Nõ delecteris in mutatione balneorũ vnũ
ex multis elige: quo vtaris
Dirige cursum balnei tui: vt aqua in mari
sem per defluat: alioquin regulariter erit
frigida
Cum balneandus es: eice si potes totam a-
quam de balneo: vt noua et recẽter surgen
te vtaris:
Balnea sicut alia remedia operantur cuȝ tẽ
pore: et ideo si nõ statim curaberis: nõ de
speres: sed potius prosequaris:

Balneorum iuuamenta proceſſu temporis magis ſenties : ſi deus voluerit :

Modo datis regulis balneandi et ſudādi : ad ſingula balnea deſcendendum eſt : et primo de ſudatorio

Vdatoriū : Putheolos a Neapoli petens : cū medium vie prexerit : ſi paululū dextrorſum declamauerit : lacūm iuueniet : piſcibus feriſqꝫ carentē : ſed ranis yrundinib9 et ſerpentib9 abundantē : ad hui9 lac9 orā dom9 ſita eſt opta teſtudine : In qua ex hiatu terre copioſus et calidus fumus emanat : hanc domūculā ſi quis nud9 intrauerit : ſentiet ſtatim totū corpus in ſudorē reſolui : et ob hoc ſudatoriū dicta eſt : Sudor hic humores euacuat : corp9 alleuiat languidos reſtaurat : ſanat ylia : vlcera interiora deſiccat : podagris multum confert : Hec eadem facit aq̄ vndecūqꝫ ſūpta : et hoc fumo calefacta In hoc loco beatus Germanus Capuan9 epiſcopus animā Paſcaſii cardinalis inuenit : quā hiſtoriam ſanctus Gregorius quarto Dyalogorum libro proſequitur : .

De bulla ſudatoria

VIla sudatoria in occidētē tēdēs : post q̃ inter lacū et spinū montē transierit: a dextris lacum:a leua viā qua putheolos inde accedit deserens : obuiā habet montē aridū ardentē:et continue fumigātē:quē fere nō incolūt : neq; aues: Ad cui9 montis radices infra cauernas terre magno cū fragore aq̃ bullit:et ob hoc bulla vocat: Hec aqua parū ad supficiē exiēs : nō sine arte et industria cōgregat; s; mirabiliter emūdat caput acuit lumina:purgat matricem: liberat inguen :splenē curat et epar: Eadē dicunt aliená aquā hic calefactā virtute loci efficere : hic loc9 ob solitudinē aīantiū:ac surgētis fumi in nebVas:& aq̃ feruētis terribilem sonitum timorem soli facile incutit : .

De Astruno

Strunus : verte te ad septentrionē.& parū stagnū circunda: occurrit tibi a sinistris: mirabilis efficacie lauacrū: qđ a patria denoīatum Astrun9 nomen accepit : Hic duo sunt fōtes: s; aqua eadē reumatib9 et fleumatibus semp aduersa: q̃ cerebrū cōfortat:lesis ocVis subuenit: ginginas strigit

dētes roborat. fauces aptat : brācos ex reumate curat : vocem sincerat : Si vuula que in gutture est ceciderit : ad locum reuocat : pectus lenit : Appetitum incitat : stomachi fastidia et membroruꝫ pigritiam tollit : pulmonem a tussi recreat : corpus aquaticum seu fleumaticum inflammat : et omne malum fleumatis et reumatis aufert : et multa alia :.

De balneo foris criptam

Oris criptā iuxta litus maris est quoddam balneum : vt retro veniens : et a cripta exiens : per radices Falerni montis incedens : ad oram maris reperitur balneum : qđ a situ loci foris cripta dicit͂ : hec aqua cū sit potu & operatione dulcissima : ignitos artus refrigerat : desiccata febribus membra rigat : pulmonem lesum : iecur : pectus sanat : debilitatem stomachi tollit : tussi et egre cuti medetur : nocet tamen ydropicis :.

De balneo Iuncarie

Alneuꝫ Iuncarie vltra per arenam procedenti occurrit vnda iuncarie.

que a iuncis ibi nascentibus nomen habet : Hec vnda mentem letificat : gaudia fouet : tollit suspiria vltro venientia . venerem ꝓuocat : et ad eam fortes efficit renes : Confortat stomachum : prodest lesis luminibꝰ: vires iecoris repat : epar sanat : corpus impinguat : febres erraticas annihilat : et ꝓuidet ne cutis extenuetur : .

De balneolo

N radice montis Olibani : que protenditur versus Nesidam per arenam procedendo : duo balnea reperiūtur quorum vnum balneolum dicitur : Aliud balneum petre : Balneolum nomen a breuitate fontis inuenit : sed tanta est virtutis & efficacie eius prestantia : vt infirmus non solum aquam ibi sed deum adesse putet : Nam caput : stomachum : & cetera membra confortat : fugat nebulam oculorum : consumptos et debilitatos reficit : materiam quartane continue : et cotidiane destruit : A doloribus ex quocunque morbo

vł febre ꝑcedētib9 liberat. hac aq̄ Neapoli
tani pl9 ceteris vtūť: De hoc balneo clarus
poeta Eustasi9 de matera hos edidit versus
Inter aquas pelagi ꝑpe lit9 sub pede rupis
Magnus in effectu fons breue nomē hab3.
Balneolum dictum tante virtutis amicum
Vt parens illic sentiat et secedat
Morbo quocūq3 doles seu reumate quouis
Lotus aqua tali tempore liber abit:
Et caput et stomachū ŕnes et cetera mēbra
Confortat tepidam si renouabis aquam:
Hec ꝓdest oculis: oculorū nube fugata
Consumptos reficit quos tenet egra fames
Materiā rudem cōsumit: et amphimerine
Hoc genus aliis plus ꝑthenopēsis amat.

De balneo petre

E petra lauacrū sequiť quod i fine hu
ius littoris sub rupe dicti mōtis positū
est: ab effectu cōsequutū ē nomē: Na3 petrā
frāgit: vrinā ꝓuocat: renes mūdat: educit a
renulas: caput a doloribus liberat. detergit
ab ocłis macłas: auditū aurib9 ꝑstat: et soni
tū remouet: cordi pectoriq3 medeť: huius
aque calid9 potus interiora mundat.

De hoc balneo petre Eustasius sic scribit
Cui petra dat nomē mirū reor esse lauacrū
Quod lapidem possit frangere nomē habet
Et caput a multis facit assentare querelis
Auribus auditum prebꝫ: et addit opem :
Lumina detergit tunicis maculosa piatis
Pectoris et cordis esse medela potest :
Vesicas aperit : a renibus vrget arenam
Huius aque potus interiora lauat :
Quā plures vidi calidam potare petrosos
In quibus vrina post lapidosa fuit :
Vos igitꝰ qbus est durus cum pōdere nurꝰ
Assiduus talis liberat aque potus :.

De balneo subueni homini

N capite soquentis litoris . quod puteolos vsqꝫ protenditur infra criptaꝫ in rupe cauatā : saluberrima manat aqua : q̄ obstructis ob incuriam venis : et fonte relicto sub arena intra dictā criptā et mare ꝑquiritꝰ. Et qa egrotis hominibꝰ mirabiliter subuenit : Subueni hōi nomē accepit : Egesta igitꝰ arena locū depositū intrās: eger stati scaturiētiū stillarū sentit auxilium : Fons aste animi tristiciā : et defectum stomachi

tollit : ipsum cōfortat : et facit vt appetat : pulmonis : Iecoris : splenis : et tumidi ven/tris deponit onera : vocem clarificat : antiq̄ podagre induciatam dat requiem : et omnē speciem doloris aufert : excellēs tamen ei9 operatio in restauratione debilitatorū mē brorū lucidi9 enitet : De q̊ Eustasi9 sic ait :

Ex re nomē hab3 lauacrū qđ subuenit egris
Nominis effectum gaudet habere sui
Purgat pulmonē : deponit pondera splenis
Depurat tumidum certa medela iecur
Tristicie causam gelido de pectore tollit :
Humores ventris leuiter vnda leuat
Defectū stomachi tollit : cōfortat et ipsum
Vt solito solitas appetat ore dapes :
Vocē sincerat : genus aufert omne doloris :
Talis amatores reuocat vnda suos
Hec etiam deponit onus longeue podagre
Hic datur articulis induciata quies : .

De Monte olibano

T qa dicta balnea in radicib9 mōtis Olibani manifestant̃ etiā de eodē mōte qđ explicādū videt̃ : Post putheolos mons enī olim fuit . p̄durissimi silicis : q Oliban9

dict9 est: sic dctus q totus fuerit fructib9 or batus. nā lapidosus exñs: sterilis erat: hunc mōtē Gayus gallicl'a Impator roman9 fecit excidi: vt ex ipi9 silicibus itinera Italie ster nerent: vt dicit inuere Suetoni9 libro. x: sic dicēs. Excise rupes pdurissimi silicis: & mō tes aggere equati: hui9 mōtis rudera inspici pñt: cū accedit: nā iterptat Oliban9 ab olon grece qd est totū latine: bani vero orb9. seu sterilis: in hui9 enī mōtis radicib9 mlta salu berrima balnea nascunt. de quib9 aliq̄ supe ri9 dicta sunt: et aliqua subsequentur:.

De balneo Ortodonico

Rtodonicū balneū in radice eiusdem mōtis est: q̄ respicit putheolos: i orto dñi epi nascit aqua vtil' et mirabil'. et ob hoc Ortodonicū dicit: In hoc lauacro p hostiu ad australē plagā dispositū multos p grad9 descēdit et ideo cū auster flat: calor int9 in clusus nec exhalat9: facile intrātes suffocat: aqua tñ eius foris portata: cōrupta febrib9 restaurat corpora: remouz nauseā stomachi et illū confortat: effimeras et erraticas fe: bres tollit: maxime paratas ad ptisim

De balneo sancte Anastasie:

Alneū sācte Anastasie obstruit arena qd nomē qa ppe cappellā huic sancte dedicatā aq̄ surgebat: assūpsit: facta igit fossa: aqua recēter egrediēs: igniti corpis rcreat art9: et eorū virtutes renouat: tollit languidis sinthomata vel defect9 si surgētis aq̄ patiant ardorē: De quo dicit Eustasius:.

Balnea preterea seu nastasie lauacrum
Humanis vsibus commoda multa facit
Corporis ingrati recreatos efficit artus:
Virtutes etiam corporis vnda nouat.
Res miranda quidē: quicunq3 cauabit arenā
In medio fosse feruida manat aqua.
Illa recens in fonte suo sinthomata tollit:
Languidis ardorem si patiantur aque:
Qui petit ergo suo bene de languore curari
Sentiet auxilium si renouabit aquam:.

De Ciuitate putheolorum:

Vtheoli vel putheolum vetus oppidum est: Bayas respiciens ad septentrionem: dictum a putheis olētibus aquarum sulphuratarum: que ibi scatariunt: Hoc oppidū: vt dicit Corneli9 tacit9 libro: xv. Italie est vetussimū: ad quod

veteres & emeriti de Tarēto & Aucio re
periuntur ascripti· ex eo: ꝙ in ipso oppido i
digene pauci erant: cum dispersi essent per
prouintias: in quibus stipendia maritima re
ceperant. Sed vt refert ipse Corneli9· post
alicuius curriculū temporis de expeditione
reuersi: & in vnū congregati: ius colonie &
cognomentū a Nerone adepti sunt. His ve
ro voluntate & beneplacito Senatoruꝫ pre
tores instituit. qui potestatem haberent eli
gere magistratus. Prefecit etiā ipis peten-
tibus eorū legionibus tres: vltra numerum
viros ex eis statuit Senatores. Refert etiā
ipse Cornelius: ꝙ puteolani dantes se expe-
ditioni maritime ad stipendia Romanoruꝫ
neqꝫ cōiugiis suscipiendis: neqꝫ alēdis liberis
sueti: orbas sine posteris domos reliq̄bant.
Refert etiaꝫ idem Corneli9. li xiii. ꝙ inter
putheolanos nobiles & plebeos maxima est
orta sedicio: propt̄ quā ad saxa & minas et i
cendia deuenerūt· Sed nobiles Romam ad
Senatū mittentes: de violētia popularis ml
titudinis sunt cōquesti. Populares etiā lega
tos ad eundem misere Senatū: expositurosꝫ

ꝙ auaritiã Magistratus: et cuiusq; maiorũ non poterant supportare. Senatus igit̃ voluntate Gaius cassius adhibendo remedio ẽ electus. Sed quia putheoli eius seueritatem ferr̃ nõ poterãt: ꝓcãte ipõ ad stribonios frẽs est ea cura translata. quibus data cohorte ꝓtoria: eius terrore: et paucorũ supplicio rediit concordia putheolanis.

Refert etiã idem Corneli9 tacitus ꝙ putheolani delapsi in prouintias: in quibus stipendia expleuerunt: repente in vnum collecti: numerum maiorem colonia effecerũt. quibus comitiua pretoruz arbitrio Senatus haberi solita coartiore ambitu exarserant. prĩceps composuit tris: qui supra numeruz petebantur: eorum legionibus preferẽdo duxit patrũ honorem. statuendo: vt qui a priuatis Iudicib9 ad Senatum ꝓuocasset: eiusdem pecunie periculum faceret. cuius is qui Imperatorem appellasset. Antea enim vacuum id solutumq; pena erat.

Refert etiam Idem Cornelius eodẽ libro: quo supra: ꝙ putheolani oliz nõ sicut vniuerse legiones: deducebãtur cum Tribunis &

Centurionibus: et sui cuiuscß ordinis militi/bus vt consensu et caritate rem publicam ef
ficerent: sed ignoti se diuersis manipulis siñ
Rectore: sine affectibus mutuis. quasi essēt
ex alio genere mortalium vagabātur.

De Theatro Putheolorum.

Pud Putheolanos Theatrū olim fuit
mire magnitudinis: cuius vestigia ad/
huc apparent: circuli formam habens In q̊
quondam mixtim homines cum mulieribus
maiores cum minoribus ludos aspiciebant.
Sed hoc cōfusissimū spectādi genus: vt dicit
Suet. li. ii. Aug. Cesar correxit et ordinauit
siquidem: qꝫ ab vna parte Theatri in primo
subselliorū ordine Senatores et maiores se
derēt. In secundo pretestati: idest pueri no
bilium: palliis purpuratis induti. In tertio
pedagogi: cū eorū discipulis. In quarto mi
lites. In quinto plebei. In parte vero oppo
sita Theatri in primo ordine subselliorum
sedebat Pretor. In secūdo virgīes vestales.
In t̃tio tū mulieres cū pueris bullatis. ātea si
qdē īmedia cauea sedebāt. Et putheolanus
puluis vt dicit Seneca ī q̃stionib9 naturalib9

li.iii.si aquã tetigerit: saxum fit. Sic ecõtra/
rio: hec aq̃ si solũ contigerit: heret: & effigi
tur. Inde ẽ ꝙ res abiecte ĩ eundem locũ: la/
pides extrahuntur. Hec ille.

Habetur ĩ actib9 apl'orũ: actuũ.ii.c.ꝙ bea
tus Paulus Putheolos venit. vñ ait. Et cum
venissem9 Syracusaȝ: mansimus ibi triduo.
Inde circũlegẽtes: deueĩ9 Regiũ: & post di
em vnã flãte Austro secũdo die veĩm9 Pu/
theolos: ibi inuẽtis frĩbus: rogati sumus ma
nere apud eos dies septem.

De Ponte Putheolorum in mari
facto per Gayum Cesarem.

Molibus putheolaĩs vl' putheoli vsq;
Bayas: vt dicit Sueto.li.x. Gayus Ce
sar Roman9: Pontẽ fieri fecit: longũ triũ
miliũ sexcentorũ fere passuũ. Quo facto:
duobus diebus continuis super eo cucurrit
Primo enĩ die phalerato equo: coronã quer
cinã ferens in capite: gladiũ circa femur. &
clamidem deauratam. Tertio die in habitu
quadrigario per pontem accessit: habẽs ãte
se ꝑuũ currũ duarũ rotarũ: qui ab equis op
timis trahebaẽ. Comitãtib9 eũ Dario vno

ex Parthorū obsidibus agminum p̄torianorum & amicorum cohortis.

Quare Gayus Cesar hunc
Pontem fieri fecerit.

Vare antē hic pons a Gayo excogitatus fuerit: ratio triplex p Suetonium assignatur. Prima est: vt imitaret̃ Xersen Regem Persarū: qui volēs de Asia in Greciā transfretare: non sine admiratiōe Hellespontū aliq̃to angustiorē cōcumulauit. Alia est: vt alicui9 immensi operis fama Germaniam & Britāniam: quibus tunc imperitabat: terreret. Tertia rō est: quā a suo patre & per aliquos mercatores & doctos audiuisse se dicit. Ferunt enim Tiberio Cesare anxio de successione Gay nepotis sui: & vtrū cōtingeret p̄mori nepotē: Taxilluz mathematicū affirmasse. non magis Gayū Imperaturū: q̃ per Bayanū sinum equorū discursum. Ac si diceret: Ita erit possibile: ꝙ Gayus imperet: sicut esset possible: ꝙ per mare Bayarū equi discurrerēt. Mortuo demū Tiberio: Gay9 Imperator ē fact9: q talē pōtē fieri p̄cipiēs: sup eo vt dictum est. tribus dieb9 cōtinuis cōmeauit. Quarto die

cum multos ibi emulos cõuitasset: de littor
omnes pcipitauit de ponte. & quosdam ap/
phẽdẽtes gubernacula pontis: detrusit ĩ mar
De pilis põtis hui9moĩ facit mẽsionẽ Seneca
ad Lucillum dicens. Omnis in pilis puthe/
olanorum turba consistit.

De Sulphitaria.

N summitate mõtis: qui ciuitati puthe
olorũ peminet: planicies maxĩa: adhuc
quasi tota circũdata mõtibus: ex qbus extra
hitur ĩnumerabilis thesaur9: ex sulfurib9 et
alluminib9 ac vitriolo. qui ex lapidibus &
terra ipĩ9 montis fiunt. Et ibi q̃dam aqua
nascitur que cum maximo impetu bulliens:
in altum vsq; ad duas & aliqnando tres can
nas eleuatur. Et in hac planicie montis q̃
plura fiunt naturaliter foramina: ex quib9
maximus & impetuosus exhalat fumus: vt
si in eadem foramina lapis etiam magnus
proiciatur: impetuositate et potentia fumi
reiicitur. Hec enim aqua sulfurea: et etiam
fumus per cauernas exiens: dicitur: q ner
uos mollificat: acuit visum: lacrĩas. et voĩtũ
stringit capitis et stomachi dolorem aufert:

Fecundat steriles: tollit febres cum frigorē
Infecta mēbra scabie purgat. Hic tñ odor
grauis: & loc9 vndiqꝫ fumigās terribil' ē: tñ
dictus fum9 reuma & frig9 capitis aufert.

De Cantarello balneo.

Antarellus nomē a forma balnei sūpsit. hic prim9 ī littorē qđ a putheolis ad Tripgulas vadit: admirādas opationes exequitur. Antiquas enī & nouas plagas ac fistulas mūdat. desiccat: & solidat. fluxū reumatis prohibet. clarificat lumīa. obturat venas fluētis sanguīs subueīt arteticis: vtilis ē ad febres & frigora. extrahit mirabilit̄ ferrū: & fragmēta seu particulas ossiū fractorū: q̄ latent in corpore: & arte Cirurgici fūgitur. Cū aūt hec aqua tēpata sit: pregnātib9 multum confert: sed nimis cōtinuata obest. De quo dicit Eustasius: de matera in libro balneorm suorum.

Inter aquas pelagi aq̄ feruēs manat: & ipsa
Ne fluat in pōtum: futile claudit opus.
Cū mare fremescit: loc9 oppugnat̄ ab vndis
Vix alquis poterit eger adire locum.
Cantarus humana fruitur virtute medēdi.

Nam plagas veteres cōsolidatq; nouas.
Vlcera qui patitur cutis ex humorib9 extra
Cantarus abstergit: lumīa clara facit.
Sanguinis obturat venā quādoq; fluentem.
Subuenit arthetícis: fit medicina pedum.
Vtilis ad febres et frigora: Sed tñ huius
Vsus aque lateri continuatus obest.

De fontana.

D cantarelli latus aqua consurgit proprietatib9 Cantarelli contraria: nouiter reperta: & ab aliis non descripta: que cum more fontis semper scaturiat: fontana dicta ē. hec somnū dat: vētrē lubricat: lac mltiplicat. īfantes soporos et placidos facit. nauseā stomachi ṙuocat. indurata mollifi cat. Sup aūt alia lauacra ṙnes purgat. educit arenulas: apit vesicā. capillos cogit exiṙ vulneribus: & podagricis nocet. Hac aqua putheolāe matrōe cū suis pueris sp vtuntur.

De villa Ciceroīs q̄ hodie Ciceronū dicit̃.

Ic non procul supra mare Bayas respectans in occidente versa villa fuit. Marci Tullii Ciceronis: cuius vna pars supra mare in edito posita vetustate deiecta ē

que aūt incōtinēti est: dirutos parietes ostē dit. hec vulgo ab incolis puheolanis & loc9 ei adiacens dicitur Ciceronum. pus

De balneo p̄ti: qđ credr̄ a mḃtis Ciceroīs o

Alneū p̄ti credit̄ opus Cicaroīs. Lauacrū qđ in prato situm est: & ideo de p̄to nomē habet Eūtes a Tripergul̄ Auersā post hospitalis trāsitu3 ad sinistrā semite statim Criptam inueniēt et p subterraneū descensum aquā reperiūt: que multum placida lipposis oculis bene confert: eorum vlcera tergit: A pigris humoribus corpus alleuiat torturam viscerū remouet. mollit lacertos caput & scapulas trahit ad debitū: et toti demum corpori subuenit. De quo Eustasius sic sribit.

Creditur a mḃtis hoc Ciceronis opus.
Est via difficilis que ducit ad inferiora
In quibus inueniet qua3 petit eger aquam.
Hoc bene visceribꝰ fertur cōferr̄ molestis.
Alleuiat corpus qđ grauat humor iners.
Dicunt et duros mire mollire lucertos
Er caput & spatulas ad sua Iura trahit.
Lipposos oculos declarat: & vlcera tergit

In toto pariter corpore parat opem.
In sudore madēs fugit ꝓ tempore frigus
Nec potum sumat dum sua mēbra calent.

De Tripergula.

Ripergula loc9 ē iuxta Auernū dict9 Tripgula a trib9 tiguriis idest solariis Vel ut quidā volūt a trib9 pgulis hoc ē ser uis: qui maūmissi loca eadē tenuerūt. Tris e ni grece ē tres: pergula vero seruus a per gendo dictus.

De balneis exn̄tib9 in Tripergulis.

N hoc loco tripgule īter alia balnea q̄ ibi for̄ narrāt̄ vnū ē tripgula etiā dictū vł a loco ī q̊ est: ł vt volūt alii ꝙ tres hēat māsio nes: vnā ī qua vestes balneātiū cōseruāt̄: aliā in q̄ ges dat̄ sudātib9. ťciā aq̄ calidā cōtientē.

De balneo Tripgule seu balneo veteri.

Isspositio loci dedit balneo sequēti voca bulū. nā triptita sit dom9 ī qua vestes aqua & lecti sternūtur et seruant̄: iure voca bulo tripgula dicta ē: plurimi eū balneū ve tus vocant: eo ꝙ primum in hoc loco inuen tū balneum circūponit̄ domib9 nomē dedit vt ipsum suburbiū etiā Tripgula vocetur.

Hec ūda cacōmoda oībus aufert mētis defe
ctū. Cor exhilarat. corp9 alleuiat. mēbrorū
onera tollit. fugat varios dolrs stomachi: pe
dū rmouet grauitatē. hac aq̄ vtēs accidētia
mala nl̄la tiebit. Ex hoc loco ferūt dn̄m no
strū Ihm̄ xp̄m a mortuis rsurrexisse. & ab
auerno seu iferno tulisse p̄dā. vnde & altus
mōs supeīens mōs xpi dicit. Vn̄ Eustasius.
Est locus australis quo portā xp̄s Auerni
Fregit: & eduxit mortuos inde suos.
Hec dom9 ē triplex de iure Tripgula dcā
Vna capit vestes: altera seruat aquam.
Vtilis vnda satis: mltū sudantib9 aufert
Defectū mētis: cū grauitate pedum.
Hec stomachi varias facit absentar q̄relas
Flebile de toto corpore tollit onus.
Debilis atq piger: q̄bus nō ē mlta facultas.
Consulim9 tali sepe fruatur aqua.
Hui9 amator aque sinthomata nl̄la timebit
Incolumi semp corpore letus erit.

De balneo colature

N Tripgulis stat balneū quod Cola-
tura dicitur ab accolis: cuius aqua
ab alio later rupis surgit q̄ a descēsu mōtis co

latura dicit. Hec vnda declarat faciē: mor/
pheā et alias t̄pes notas ab ea r̄mouet. Cor
letificat: mētē roborat. stomchū cōfortat: p/
teritas crapulas digerit: appetitū incitat: tu
ssis fugat. dat pulmoī qetē: & puidet ne ptis
ex tussi pată pcedat. De q̊. Eusta. sic scribit
Pulmoni prebet solitam Colatura quietem
Inde fugat tussim: quā graue reuma pat
Hec stomacho vires pat vis crescit edēdi
Sepius absumptas decoquit illa dapes
Declarat faciē: mētē corroborat: & cor.
Letificat: turpes radit ab ore voces
Formidat qcūqз ptisim cū tusse paratam
Vt timor abscedat sepius intret aquam
Inueterata suis sicut radicibus arbor.
Nequaq̄ poterit sine labore capi.
Non aliter veteris serpētia semīa morbi
Possunt euelli qualibet arte simul.

De balneo Arcus

N sinistra pte lac9 auerni: ī q̊ alta pfū
ditas: & diuersorū pisciū magna ē copia
.x. sūt balnea q̊rū primū ab edificii forma ar
cus dicit. Cui9 in restaurandis defectis &
cōsūptis corporibus mirabilis virtus est.
Restaurat membra. confortat stomacū: &

interiora oīa Iuuat: vētribus tñ tumidis &
inflatis iecoribus & splenibus non confert.
De quo scribit Eustasius.
Dulce satis lauacrū qđ nomē suīt ab arcu
Virtutem magne cōmoditatis habet.
Hec aqua cōsumptos r̄staurat corporis art9
Corpori dat vires: arida mēbra rigat.
Si quis ī extremis patit̄: festinet ad vndam
Omīa ne dubitet interiora Iuuat.
Nō tamē his ꝓdest tumidi cū sarcina vētris
Aggrauat: atq; dolet splene tumēte iecur
Rē liquet exptā ꝓprio quam luīe vidi
Teste mihi populo q̄ scio verba loquor.
Vidi cōsumptū tātū cū pelle relictum
Tempore non lōgo restitnisse cutem.

De balneo Ranerii

Aneriū etiā balneū ī Tripgul̄ esse so
let: cui9 optīa aq̄ ab Inuētore nomē su
mēs: salsi fleumatis hostis ē. nā scabiē Impeti
gīe; seu ꝑpigei; sanat putridū corp9 mūdat
cutē r̄staurat. leꝓs ꝓdest. Exigit tñ vt saīta
tatē cōseq̄t̄. Vñ Eustach. Trituli aqs vtat̄
Balnea Ranerii q̄ corpra putrida raduut
Et quorū salsi fleumatis hostis aqua.
Si saniosus & scabiosus illa subintret.

A ſcabie quauis exteriora lauant
Infectam mūdare cutem quicūq; laboras
Vtere Ranerio: de cute ſanus eris
Nec cū incurras iterū diſcrimīa morbi.
Iura virtutis cū ſanat tum remouebis.
Terribiles trituli ſanus adibis aquas·
Vidi q̄plures defaſtidire lauacrum.
Fecerat hoc hoīu; pigue putredo putēs
Ranerii ſeruiuit aquis aq̄ turgida ſtagnis
Felix qui pīgues euacuabit aquas

De balneo ſancti Nicolai

Ancti nicolai balneū.oīa balnea potētes aut magis ſollicitι occupāt.hoc ſolū miri fici cōfeſſoris pauperib9 ſubueīt:& iō ſācti Nicolai dicit̄.Hec aq̄ ab aliis d̄ſcripta nō eſt nec ab ītelligētib9 ſatis expta:q̄tū tn̄ cōptu; habeo: debiles fouet: cōſumptos reſtaurat· ſtomachū conformat: & vires reparat.

De balneo Scrofe.

Crofe mirabꝉis ūda:q̄ iō de ſcrofa dcā ē:qa ſcrofulas ſanat et qa ī hac volutari Srofa reperta eſt· Purgat enim mirabili ter ſcabiem & leproſis prodeſt. Impetigi nes ex fleumate ſalſo ſanat. Sarcinam

ventris deponit. Arteticis et podagricis bñ confert. qui in hoc: aut Ranerii balneo laua tur: salsis aut leguminibus non vtatur.

De balneo sancte Lucie.

N proxio sancte Lucie balneū situm est. sic dictum: quia mirabiliter cōfert oculis: quorū defensionem hanc gloriosam virginē habere dicit̄. Dolorē capitis & Iun/cturarū tollit. oculorū etiā cataractas nō in ueteratas et nebulas destruit. Auribus pre stat auditum. & remouet sonitū. hoc aliquā do cecos illuminat.

De Arculo seu balneo sancte Marie.

Alneū sancte Marie seu Arculus non min9 laudabile: a forma fabrice & bre uitatis loci diminutiuū nomē accipiens: qui feruens et calidum Epar habet illud aptat: a nimia frigiditate et reumate absoluit: ocu los a lippitudine et optalmia liberat: stoma chum roborat: somnolentiam nimiam vel vi gilantiam romouet: et vtramq extremita/tem deducit ad medium.

De balneo Crucis.

N hoc balneo Crucis sepe miracula cerni
mus. Quis numeret: quos alienis brachiis
et pedibus adductos: seu baculis sustentatos
hoc lauacrum annis singulis sine alterius ad/
iutorio remittit ad propria. A podagra e/
nim mirabiliter liberat. iuncturas & neruos
sanat. flegma in ipsis imbibitū expellit. Tu
morem a Iecore soluit. Ydropicis ex grosso
flegmate subuenit. Ventri & ypocondis p
dest. Et quia confert manibus pedibus & la
teri in quibus sunt insignia dominice passio/
nis: ideo de cruce vocatum est.

De balneo Succellario.

Vccellarium prope et subtus horren/
dā Sibille Cumane domū: q Auerno
preeminet: quasi ex quadam cella: dulcis lu
cida & pre ceteris vtilis aqua labitur: & ob
hoc succellariu3 dicitur. Saporem habet bro
dii decocti Caponis. capillos prolixos et cla
ros facit. labra sanat. dentes & gingiuas mū
dificat. Turpem pannū faciei lentigines &
scabiem remouet. pulmoni Iecori & spleni
medetur. Ardorem et pondus vesice soluit
vrinam prouocat. Arenulas eicit. quartanā

cotidianam : et tepidas febres sanat: tussim soluit : super omnes alias aquas stomachuȝ confortat : et incitat appetitum : ac totum corpus exhilarat :

De quo Eustasius sic scribit :

Est succellariuȝ lauacrū quod cōuenit egris.
Lucida quo multuȝ dulcis et vnda manat
Pondus et ardorem vesicen soluit : & egris
Dentes et ginginas mūdificando iuuat :
Ac oris varias per lotum curat in vnda :

Passus in estate triceam vel cotidianam
Aut tepidas febres: sentiet eius opeȝ :
Pulmonis iecoris vicium splenisq; medetur
Tussis ob hoc lauacrū pectore pulsa fugit
Appetit et stomach9 ista per lot9 in vnda
Et bene digestus redditur inde cibus :
Lentigo scabies turpis pannus faciei
Hac curantur aqua quando lauantur ibi
Reddit prolixos et claros ipsa capillos
Et totum corpus exhilarando iuuat :

De balneo ferri

Onstat etiam in Tripergulis esse balneum ab alia parte horrende domus

Sibille : et quasi intus Auernum aqua scatu
rit : que colorem et spumam babet instar
ferruginis : et ideo ferri dicta est : que do/
lorem capitis et supercilii sup alias aquas re
mouet : ab oculis sanguinem caliginez et pā
num tolllit : et eos sincerat : auribus dat au
ditū et sonum ac ventū remouet : Tres ce/
rebri cellulas purgat : De q̊ Eustasi9 scribit
Ante domū vatis loc9 est vt dom9 Auerni
Grande ruinosum preminet artis opus :
Hoc lauacrum ferri habȝ ferruginis instar
Dicit̃ vmbrosa sed caret vmbra domus:
Si quis emigraneū patitur quandoqȝ dolorē
Siue supercilii sepius intret aquam :
Cum vicio capitis nubem caliginis aufert :
Tollitur ex oculis sanguis: ab aure sonus:
Si quis aque talis vires cognosceret eger :
Collirio nunq̄ lesus baberet opus :
Pannosos oculos sincerat : et effetat aures
Congaudet capiti cellula trina suo.

De balneo palumbario

St et ibi lauacrū palumbarie : seu crip
ta palumbaria : ideo dicta : quia palūbi
ibi nidificant: cui9 aqua caput et renes sanat

aperit meat9 vrine :nebulas ab oculis & vē
tuz ab auribus fugat : passiones stomachi &
que ad cor tendūt expellit :et arteticis con
fert : vtens tñ hac aqua a salsis et frigidis ca
ueat : De hoc balneo sic scribit Eustasius
Cripta palumbare fert̄ ad grata palumbis
Vel quia pro lumbis fertur obesse parum
Vnda palumbare lesos cum vertice renes
Sanat : et vrine sumpta recludit iter :
Ex ocul̄ nebl̄as .et ab aurib9 excutit euros
Cardiacam tollit :arteticamq; fugat .
Et maiora facit: si scis seruare dietam
A salsis caueas : frigida queq; fuge
Algentis vitabis aque consurgere potum
Vtere limphato quod pressit vua mero :
Crede mihi q aqua facit quodcunq; sirupus
Si bene seruetur sola dieta facit :

De balneo Siluiane

St p̄terea in ipsarū Tripgularū agro:
nō pcul a faucib9 Auerni lac9 : inter
suas et Bayarū cōfines:balneū qđdaz puum:
qđ de noīe mulieris eiusdē cognoīs dicitur:
Saluiana :hec vnda muliebri sexui magis cō
fert :naz matrices ab omni humore purgat:

et ab infirmitatib9 ſanat: ꝓuocat mēſtrua ſi
deſunt: et ſi ſupefluxerint: reducit ad medi
um: ſteriles fecūdat: et facit cōcipe cū adiu
torio priapi boni: De quo ſcribit Euſtaſi9 ſic
Saluia diua parens inuenit forte lauacrum
De proprio tribuens nomine credo nomē
Si qua viatrices quouis humore grauatas:
Impregnat et has ſteriles fructificar̄ facit
Mēſtrua ſi forſan fugiant: inuita redibunt
Et facit hoc lauacrū ne ſine lege fruant:
Quas patit̄ matrix cauſas obtempat egras
Vnde queri poſſet femina cauſa paret.
Vos igitur ſteriles moneat: ſi grata prolis:
Ne vetat annoſi temporis egra quies:
Tam vir q̄ mulier te ſaluiane frequentet:
Tam vir q̄ mulier frigidus eſſe poteſt:

De balneo ſancti Georgii

Einde Georgicū balneū occurrit: ideo
dictū: ꝙ ſub terris aqua queratur: ge
os enī grece terrā ſignificat: nūc a vocabuli
ſimilitudine ſancti Georgii dicit̄: hec aq̄ mi-
rifice lapidē frāgit et eicit: vrinā ſoluit: frō
tem brachia man9 ſyam ſeu anchaꝫ crura et
pedes a doloribus liberat: et prohibet po-

dagram fieri vel crescere : De quo Eustasi9 de matera sic scribit:

Est aqua q̄ poterit nisi flaminis indice fūgi:
Nam via sub terris plena timore latet:
Quātū mēs dubia timet ingrediēdo lauacrū
Mirifice tantum lete requirit aquam .
Hec lapidem frangit : vrinā soluit : ad vsum
In multis prohibet articulare malum :
Scissa si crura : si pes: si brachia : si frons
Egrotant : sanctis his releuantur aquis :
Hoc bene cōtestor : qda3 cū mingere vellet
Euomuit lapides virga coacta duos :

De balneo pugilli

St etiam in Bayarum littore aliud balneum quod pugillum dicitur : tam breuis huius balnei locus est : vt pugillus vocetur : virtus tamen eius mirifica est : nam ventrem solutum restringit : ani pondus tollit : attenuat ydropicos : caput et splene3 a doloribus liberat : et a febribus cū frigoribus : sanat ac confortat debiles : et cōsumpta membra restaurat :

De quo balneo pugilli Eustasi9 sic scribit

Cū maris vnda tum3 : tm̄ vacat vnda pugilli

Pro statione loci tam breue nomē habet :
Est iter obliquum puā quod ducit ad vndaȝ
Vix hominum septeȝ creditur ille capax :
Ani tollit onus : ventrem cessare solutum
Cogit et ydropicos attenuare potest :
Si patitur cū splene caput cū frigore corp9:
Frebuerit : certam sentiet eger opem :
Quid de te referaȝ nimis admirāde pugille
Quod proprio vidi lumine testor ego :
Aridus vsus aque baiulis adductus amicis •
Discessit sanus non ope vectis egens .

De balneo olei petrolii

Oc lauacrum ideo de oleo petrolio dicitur : quia liquorem istū cū aqua exire : et in eadem esse : et visu et odoratu percipitur : Situm est enim prope ecclesiam beate Marie virginis et littus maris : Hec salutaris aqua omne genus serpiginis morfee et impetiginis tollit : turpes notas a facie radit : lepre vicium sanat : coleram et salsa flegmata extinguit : cor exhilarat : grossa membra subtiliat : et ab eis inhibitum frigus expellit : et artus singulos vigori et officio suo reddit :

De balneo culine

Ons qui predicte ecclesie preemi-
net : ob altitudinez suam Culina vo
catur : Et aqua que ad pedes mon-
tis huius per cautam et obliquam criptaz in
uenitur : ab eo Culina dicitur : Acuit mul
tum lumina : pedum passionibus subuenit :
non tamen inueteratis : grossum flegma a
neruis remouet : hec aqua prodest egrotis.
sed nocet sanis : et caue ne diu in ea moreris

De balneo solis et lune

N eodem littore Bayaruz est aqua
nobilissima : et preceteris admiran
da : Solis et lune sic dicta : quia sicut
Sol et luna stellis : sic ista preualet aquis :
non est ad ipsa paruium iter : sed per ruinas
antiquorum edificiorum descenditur : ad an
tiquum balneum dirutum et occupatū a ma
ri : ibi defossa arena scaturit aqua grossa pin
guis et discolor : Hec aqua sanctissima omne
genus gutte omnem speciem doloris tollit :
Vlcera : plagas : et fistulas si non sint radica
te in ossibus sanat : venas fluentis sanguinis
stringit : Menstrua siue plus siue minus

fluant reducit ad legem : occultum in cor/
pore ferrū extrahit : podagricis mirabiliter
cōfert : si fracta loca nō fuerint : hoc vt anti/
qui scribunt : Impatorū balneū fuit :

De quo Eustasius sic scribit

Cesaris est lauacrū quod sol et luna vocatur
Sicut sol stellis preualet instar aquis .
Omne genus gutte tollit : omnesq; dolores
Fistula ni violet viribus ossa suis :
Subuenit antique lauacrū regale podagre .
Ni faciat fractos inueterata pedes :
Sed tñ ignorat vbi sit tam nobilis vnda :
Obruit antiqua forte ruina locum .
Vos igitur quos longa dies fastidit et etas :
Quos tam longeuos nutrit aduersa senect9
Demōstrate locū qui sol et luna vocatur
Vtilis a multis edificandus erit :

De balneo Giborosi

Alneū Gıborosi obmittendū nō est. sic
balneū Giborosi dictū : qa forma edifi
cii sui desup ad modū gibi eleuata erat : Hec
aq̄ saluifica ad quā p grad9 descēdit̄ : lapides
arenulas pilos ꝑ humeros ipediētes vrinā a
renib9 trahit : ilia cōpoīt : vesicā aperit : nec

melior salus renib9 reperit: dolorē matricis remouz: fluxū sanguis in mlierib9 stringit: et adiuuat mēbra quolibet morbo grauata :

De fonte Episcopi

Onstat preterea in locis eisdez Tri pergularum lauacrum existere : nobile quod episcopi balueum no/minatur : et tenent antiqui ꝙ quidam Episcopus illud refecerit : et ideo fons episcopi dicitur : vel quia prelati illa magis vtuntur qui propter ciborum et quietis abundantiā plus podagriscunt : confert etiam mirabili/ter arteticis podagricis doloribus iunctura rum et cuilibet generi podagrarum :

De quo Eustasius sic ait :

Nomine fons tali fruit̄ ꝙ episcopat egris
Vel quia pontificis curare fertur opus :
Arteticis prodest :tollit genus oē podagre
Hunc habet expertum pontificale decus:
Et quia prelatis nocet quies atq3 parapsis
In se deficiunt sepe dolore pedum :
Cum constipatus nouis intercluditur intus
Inde dolent ventres ilia tensa crepant :
Pontificis fontem requirat pontificalem

De balneo fati

Scenditur per aliquot passus ad balneum de fatis sic dictum : q nouiter fatu repertum est: vel propter pulchritudinem operis : quo testudo eius elaborata est : hoc nomen accepit : Aqua istà perspicua roborat stomachum : prouocat appetitum: nauseam remouet: podagricis multum confert : pre omnibus autem aquis extrahit ferrum absconsum in corpore et omnia membra exhilarat :

De balneo bracule

Racula recipit nomen ab humilitate seu depressione et rotunditate loci: Hec prestantissima aqua grossas fauces subtiliat : raucam vocem sincerat : dolorem capitis siue anterius siue posterius remouet : caliginem oculorum tollit : spleni et iecori medetur : quartanam et tertianaz ac interpellatas febres interimit et earum causas delet : .

De balneo ſpelunce

N iſtis terminis vltimum locū ſpelunca ſemper tenuit : ex re nomen habens : quia in ſpelunca lauacrum eſt : Reuma et tuſſim ſanat : ydropicis fugat accidentia cuiuſcunq; gutte : ac remouz et confortat ſtomachum : Poſuit Galienus ꝙ ſi quis quinq; dragmas huius calentis aque diebus ſingulis biberit : ea que ſunt ſubtus et ſupra dyaflama curare :

De balneo Trituli

Alneum Trituli : prope eſt locus Trituli : in quo balneum et ſudatorium ſunt : a loco ſumentia nomen: Et forte dicitur Tritulum : ꝙ quartana ibi ſanatur : Triteos enim grece quartanam ſonat : balneum preclarum atq; mirabile : nā ad radices rupis altiſſime ampla cauata domus eſt : et in eo artificis ingenio compoſite ymagines manus tenentes ad loca paſſionis : quibus enim medetur hoc lauacrum : que vel ſunt vetuſtate conſumpte : Vel vt

ferunt alii a medicis Salernitanis delete :
Vt recursus qui per egros pro eorum lan/
guoribus habebatur ad balnea : ad solos dū
taxat medicos haberetur : vt quibus ars
philosophica modicum addebat conpēdium:
deinde totale cōmodum adduceret : Et di
cunt alii Tritulum dictum a territorio in
quo situm est : vitibus ferax : de quo Iuue/
nalis Satiricus in. x. sic ait
Te tritolin9 ager expectat: fecundus viti/
b9: Aqua autez semel in die :et semel in no
cte iuxta occasum lune et ortum lune calida
et fumigans venit in balneum : quo reple/
to pars aque in equor refunditur : pars re
uertitur vnde exiuerat: Hoc fugat reuma.
caput stomachumq; confortat : omnem gut
tam sanat : liberat ydropicos : prohibet fe/
bres : flegmaticis prodest: et omēm balne
orum virtutem corroborat : Et ob hoc vbi
cunq; quis balneatus fuerit : vltimo aliqui/
bus vicibus hic lauetur :
De hoc balneo Eustasius sic scribit :

Est locus antiqua testudine ductus in aluū

Rupe sub ingenti celte cauata domus :
Plenaq; figuris morborum conscia formis:
Ad quid aque valeant queq; figura notat :
Res mirāda satis : satis est horrendaq; visu
Hoc veniente die mittitur vnda semel :
Hec eadē partim primū petit : equora ptim
Extenuata fluens refluit vnde venit :
Plus hic q̃ dudum venerat betsayda semel
Anno vno parabat mota salutis opem :
Hec aqua quotidie multis medela medetur
Reuma fugat stomachū roborat atq; caput
Liberat ydropicos : hic omnis gutta fugat̃
Fleumaticis prodest : febricitare vetat :

De sudatorio Triculi

Vpis hec eadem in summitate sui per ascensum multorum graduum Sudatorium habet : Est quedam cripta manu cauata : stricta ad modum sed in longum multum protensa : odoris suauis et delectabilis : quā si erect9 intraueris stati sudor erūpit : si te īflexeris : stati refrigeraris : vltra ꝓcedēs semp dextrorsū post

aliquem descensum : inuenies aquam per/
spicuam: sed calidissimam : et vix tangibilē:
quam multi putant in super scriptum balne
um latenter effluere : ꝙ si ad aquam ire vo
lueris : ad sinistram recipe iter : quod post
q̃ per duos tantum passus intraueris : inci/
pe aliam a dextris viam : per quam proce
dens : obuium habebis lapidem : qui de ru
pe ruit: et caballus dicitur : vltra hunc in/
cedens super calidum puluerem inuenies
finem cripte : et celtis vestigia : Reuerte/
re nunc ad locum : vbi hanc partem cripte
intrasti : et inuenies foueam profundam &
largam : et aliam criptam prope : ad meri
diem tendentem : quam caue ne intres: nā
si per eam processeris : absq̧ excessu caloris
vel frigoris :absq̧ vento vel motu aeris :
flamma sursum tendens dimittit ceram : &
faces per se extinguuntur : et vltra euntes
homines ex vertigine capitis mortui deci/
dunt : Hoc sudatorium : humores euacuat:
caput et stomachum liberat : reumata cu/
rat : flegma excutit: corpus alleuiat : ydro
picis et podagricis multum confert :

De balneo finiculi :

Ltimo tangenda est aqua finiculi : sic dicta : quia inter mare mortuum et misenum montem inter multas huius generis herbas scaturiat : vel quia finos et acutos oculos reddit: hic fons nondū formā balnei accepit: nec ꝓpter distātiā loci satis expta ē sed hoc cōpertū habem9: ꝙ lipposos oculos abstergit : eorū vlcera sanat: macłas delet : et sup oēs alias aquas visū acuit et declarat .

De aliis aquis calidis

Vrgunt preterea per totum sinum q̄ a Falerno seu postripo monte vsq3 ad misenum interiacent multe alie aque calentes : quarū virtutes et nomina penuria vel magis incuria hoīu3 obliuio possidet : fuisse tn̄ efficacie magne: antiq̄rū lauacrorū forma et ruina demōstrat . stāt enī adhuc apud Bayas mirificorū operū q̄da3 p̄clare reliquie : quas vetustas abolere nō potuit : sicut est illud maris mortui : vbi iussu Octauiani Augusti terra p magna spacia ꝓfunde effossa : & p icisas radices Miseni mōtis introductū mare stationem classibus tutam dedit :

Ec olim balnea dicuntur ab egris omnibus derelicta : vt innuit Oratius in primo epistolarum epistola : xiiii . ad vallū que sic incipit : Que sit hiems velit :
Me facit immēsuꝫ cū gelida perluor vnda :
Per medium frigus sane myrtea reliqui
Dictaqꝫ cessantem neruis elidere morbum
Sulfura contempsi: vic9 gemit inuid9 egris
Vbi glosa : Gemunt habitantes in vico bayarū : propter lucrum perditum balneorum. vbi ad maiorem huius dicti euidentiam : notanduꝫ est : ꝙ Octauianus Augustus Imperator Romanorum : apud baiarum balnea semper consueuerat morari : et cū diu dolore artitice laboraret : in curam sui Ameliū medicum preelegit : qui eum calidarum aquarum lotionibus tantummodo lauari iubebat : et rimas cubiculi eius velleribus oppilari : Sed cum curis huiusmodi morb9 magis inualesceret : et August9 ipse in maciem maximam deuenisset : quendam alium medicum Musam Antonium nomine in suam curam assumpsit : A quo prohibitus est : ne amplius in ipsis balneis se lauaret : et vbi

prius terminis aquis latioībus. profusionibꝫ etiā ac gargarismatibus frigidis vteretur. Qua cura sanatus: Musam Antoniū remunerare volens: ei de beneplacito et voluntate Senatus Quadraginta argenti sextercia assignauit. Propter hanc ergo curam Augusti. egri ceperūt relinquerē balnea pdicta bayarum: & ad loca frigida se conferre: & nō solū ea: sed et balnea q̄ mirteta dicūtur.

De balneis myrtetis.

Relibata siquidem balnea olim apud veterē auctorē myteta dicebanī. nō ꝙ ibi myrtus abundaret: sed ꝙ iuxta lacū Auerni: circa quē sunt ipsa balnea os Inferni existere dicitur: per quod mortuorū anime inferos fabulose petere dicebantur. Vnde myrteta dicta sunt quasi morteta. hec eadē vt supꝰ est ostensum: & alia bayarum littoris balnea ab egris fuerunt magno curriculo temporis intermissa. ex eo ꝙ Augustus Cesar diu apud ea cōmorans: non potuit ipōrū remediis ad cōualescentiam peruenire. ꝙ autem ipā balnea contempta & ītermissa fuerūt ab egris: & eorū loco frigida balnea

ſunt petita Innuit Oratius in primo Epiſto
larum dicens. Mirtea reliqui.
Dictaq; ceſſantem mētis elidere morbum.
Sulfura contēpſi: vicus gemit īuidus egris.
Qui caput & ſtomachū ſupponerē fōtib9 au/
Cluſinos gabioſq; petūt & frigida rura. dēc
Vbi gloſa. Ego Oratius: ſane ideſt certe
reliqui myrtea .i. balnea circa Tripergu/
las ſic vocata: et contempſi ſulfura .i. balnea
ſulfurearum aquarum que ſunt apud Baias
que dicta ſunt ſupple a medicis: elidere .i.
tollere: morbum ceſſantem ideſt vacanteȝ:
neruis .i. iuncturis neruorum. Et quia ſub
audi ipſa balnea ſic relicta & cōtempta ſunt:
vicus ſcilicet Tripergule et bayarum inui/
dus egris ideſt non viſus: ſed derelictus ab
egris ideſt infirmis: gemit .i. plorat & dolȝ
nec inmerito: cū eadē balnea magno quōdā
precio a poſſeſſoribus locarentur.

Alienus tamen medicus venit vt vi/
deret hec balnea: et miratus eſt. Sed
paucis verbis aquam ſpelunce tangens ali/
quarum aquarum virtutes in ſuis operibus

expressit · Post quem Orobasius antiquus
phisicus eorum balneorum que tunc in usu
erant nomina & efficacias i decimo operis
sui libro inseruit · Quem secutus Alcadinus
poeta Siculus & facundus: triginta balnea e
legantibus versibus adornauit. cuilibet bal-
neo xii. versibus distributis: ut etiam ipso
versuum numero sanitatum vniuersitas &
integritas signaretur. Metra vero aque de
sulfitaria cum istis stilum aut couenientiam
non habent: quia eius non sunt. Lauacra
autem ordonici: de scrofa sancte Lucie: &
sancte crucis: post istos reperta: quidam ver
sibus non stantibus & male copositis scripsit
de quibus omibus preter prescriptos versus
Eustasii de materia: cum non reperimur ali
am q̃ vt supra mensionem: facere non potui
nec eos inseri in hoc opusculo. In hac aut
prosa quedam virtutes: quas postea experi
entia docuit: et quatuor alia balnea ac suda-
torium Trituli nouiter reperta addita sunt
Sed quia dicta balnea in littore Bayarum:
& a falerno seu postripo monte vsque ad pro
montorium Miseni sita sunt. & in eisdem

locis plura alia memoratu digna reperiuntur: de singulis aliqualez mensionem facere intendo: vt et hii qui balnea & lauacra. aut necessitate: aut animo recreationis videre voluerint: etiam de aliis noticiam habere possint: propter rerum antiquarū memoriam: et vt ea penitus non aboleantur.

De Miseno promontorio.

Misenus promontorium est: in extremitate Bayarum. Et dictus est Misenus a Tubicene Enee: ab ipso Enea occiso atq; ibi sepulto. Refert enim Seruius: q Eneas volens illic mortuorum animas ab inferis euocare: quod sine hominis occisione fieri non poterat: occiso Miseno: sacra ista compleuit. Ante enim aduentum Enee in Italiam mons ipse Aereus dicebatur. Sic innuit Virgilius in. vi. Eneydos dicens.

Monte sub aereo: qui nūc Misenus ab illo
Dicitur: eternūq; tenet per secula nomen.

De Cripta Tragonaria.

N huius montis Miseni radice versus Marimen Insulaȝ Cripta est: & in tufo ipsius montis excisa: ex opere albario tunicata: que Cripta Tragonaria vulgariter nũcupatur: in quam pluuie omnes ipsius ꝓmontorii ad vsum potus inhabitantium defluebant. Et dicta est Tragonaria a traconibus: sunt enim tracones meatus seu cursus aquarum subterranei :.

De Turri Pharonis.

N hoc promontorio fuit olim turris: Pharo: que de monte lumine suo portum nauigatibus ostendebat.

De Portu Iulii

Vxta hunc montem portus olim fuit quem veteres portum Iulii vocauerunt: nunc auteȝ vulgo portus maris mortui nuncupatur. Hunc portum Iulius Cesar effodi fecit: & terraȝ in mare conuertit: vt innuit Oratius in poetria sic dicens:

Receptus.

Terra neptunus classes aq̄lonibus arcet
Regis opus: sterilisq̧ diu pal9: aptaq̧ r̃mis:
Vicinas alit vrbes. Vbi glosa.

Neptunus idest mare: receptus terrā idest infra terrā. quod supple fuit Regis opus. i. Iulii Cesaris tunc regnantis: arcet classes a quilonibus idest arcet aquilones. i. ventos a classibus idest nauibus. Hic portus vt dicit Iuuenalis Satiricus: Vix naturalem aliquez parem habet: quoniam hinc inde duob9 brachiis est naturalis tuffi conclus9: quorū vnū respicit putheolos & Nesidam: aliud Surrētum: & Insulas CapREarum. In huius Thetri seu Cripte Tragonarie capite mons est Misenus vt gilbus. Hec duo brachia mari vndiqꝫ abluuntur: vnum mari Bayaril: aliud mari procide seu Iscle. In huiuspor tus fauce Iulius Cesar ad repellendos maris Impulsus molem fieri mandauit: ne procellarum impetus in nocumentum nauium nimium licenter intraret. Quod autem portus iste Iulii diceretur confirmatur per verba Suetonii sic dicentis. Viginti seruorum milibus manumissis ad remunerandum portum Iulii apud Bayas. Quod turris Pharo fuerit olim in ipso pro

montorio Miseni : & portus ipse duo bra-
chia haberet : & in fauce portus esse molus
confirmat Iuuenalis Satiricus dicens.
Tandē intrat positas īclusa p equora moles
Turri he namq; pharum : porrectaq; bra-
chia rursus . relinquunt.
Que pelago occurrunt medio non longe
Italia non sic igitur mirabere portus .
Quos vera dedit : .

De Vacculo oppido .

Acculum locus fuit Herculis olim a
Bays non longe : dictuz sic a vaccis ani
malibus seu bobus . quod hercules olim de-
uicto Gerione Maioricarū Rege : de His
pania rediens : & per Bayas transitum faci-
ens : ibi constituit hoc oppidum . Seruius
Baculeos vocat . De quo Cornelius tacit9
dicit : q̄ bayanum locum : montemq; Mise
num flexo mari alluitur . Inhac villa Nero
Cesar : olim existens : Agrippinam matrem
suam : vt eam occideret : litteris euocauit : vt
refert ipse Cornelius .

De pissina mirabili Neronis.

Issine Neronis non procul a bays oliz fuerunt: que vulgo pissina mirabilis dicitur non multum a vacculo distans. Has Nero incipiēs: continuare proposuit ab eo loco quo incepte fuerunt: vsqꝫ ad lacum Auerni: vt Innuit Suetonius de gestis Neronis: dicens: Inchoabat pissinaz a Miseno ad Auernum lacum protentam: porticibusqꝫ conclusam: vt quicquid proximis bays calidarum aquarum esset: contineretur. Quod autem he pissine fuerint Neronis: Innuit Cornelius tacitus libro. xv. denotans: ꝙ mater Neronis Agrippina procurabat ꝙ Nero ipse adoptiuus Claudii esset & pro Consule ac Imperio succederet: apud pissinas morabatur. Vnde in persona Agrippine sic ait. Nero pissinas Baiarum suarum excolebat. cum meis consiliis adoptio & ꝓconsulare ius: & etiam adipiscendo Imperio pararentur.

De Bayarum littore.

Aye litus est recuruum in Campania & portus pulcherrimus in meridio-

nalem zonam respiciens : post Ciuitatem Cumiarum . quod litus semicirculi formam habens in modum theatri infra eius ambitum mare recipit . quod mare Bayarum dicitur Et vocate sunt Baye a baiulandis mercibus . Vel ut dicit Seruius: a bayo Vlixis socio ibi sepulto . Harum baiarum sinum laudat & cōmendat Oratius in primo Epistolarū inter ceteros sinus orbis sic dicens.

Nullus in orbe sinus bays p̄lucet amenis .

De hoc baiarum litore & de suis tepentib9 fontibus dicit Anneus florus in suo ephitomatum libro .

Et tepentes fontibus Baye .

De villis Seruuli & Varie.

Eruuli villa non longe a Cumis est: vt Innuit Seneca ad Lucillum libro septimo :

Varie villa inter Cumas & villam Seruuli situatur ·a possessore eiusdem nominis sic dicta . Vnde Seneca ad Lucillum dicto libro septimo sic ait. Inter Cumas & Seruuli villaȝ varie curuatur. & hinc mari: & illinc lacu veluti angusta ita claudit̃. Hanc villam

Seneca libro quo sup̄ describit Lucillo hoc modo. De ipsa villa lucilli virorum optime nihil tibi possum certi scribere: frontem enī eius tantū: & exposita que ostendit transeuntibus.

De duabus speluncis.

Pelunce sunt due magni operis: cuius laxo atrio: paries manufactus quarum altera solem non recipit: Altera vsq; in occidentem a Sole tenetur: Prata bona: medius riuus: A mari & acher ontino la cu receptus: in rupis modo diuidēs alendis piscibus: etiam si assidue exhauriatur sufficiens. Hoc tamen est cōmodissimum in villa: q̄ Bayas transparamnem habet: incōmodis illarum caret: voluptatibus fruitur: sequitur enim fauonio: & illū adeo excipit: vt neget baye.

De Villis Marii & Pompei ac Cesaris.

Arii & Pompei ac Cesaris ville fuerūt olim apud Bayas: in loco posito eminēti. probat id Seneca ad Lucillu3 libro secūdo dicens. Consules Marius & Gneus

Pompeius: et Cesar extruxerunt quidem villas ĩ regiõe Bayana: sed illas imposuerũt summis Iugis montium. videbantur enim hic magis militare ex edito idest alto spelũcari: late longeq subiecta. Et sequit. Quaȝ positionem elegerint: quibus edificia extruxerunt locis: & scies non villas esse: sed castra. De villa Iulii dictatoris loquitur ĩ speciali Cornelius tacitus libro. xv. dicens Iuxta viam Miseni editissima idest altissima prospectat.

De villa Pisonis.

Isonis villa in Bais etiã fuit locus amenus: balnea habens accõmoda. pro cui9 ville amenitate & balneorũ cõmoditate Nero frquentissime accedebat: vt ĩnuit Cornelius tacitus libro quo supra dicens. Apud Baias in villa pisonis: cui9 amenitate captus Cesar: crebro ventitabat ibiq ad balnea & epulas ibat.

De Tripergula superius dictum est.

De Auerno Lacu.

Vernus lacus est in Tripergulis quẽ vulgus lacum Tripergule dicit.

Hic vt refert Seruius olim sic siluarum dē
sitate ambiebatur: vt exhalans inde per an/
gustias aque sulfurate odor grauissim9 vo/
lantes aues prope necaret. Vnde & auer
nus dictus est: quod interpretatur sine dele
ctatione. A enim grece sonat sine: vernos
vero delectatio. Quam rem Cesar intelli
gens: siluis excerptis ac deletis: ex pestilen
tibus amena reddidit loca. Nonius Mar/
cellus dicit: ꝙ Auernus idcirco appellatus
sit: quia odor eius auibus infestissimus: vt
dicit Lucretius. Et Virgili9 ī·vi. Eneidos.
Vnde locū graii dixerūt nomine Auernū
Auernus ergo dicitur quasi auibus odor no
cens. Hic lacus vt dicit Seruius dolea vo/
catur: eo ꝙ dolose oleat: quasi dolens olea.
doleas siquideꝫ grece dolose interpretatur.
Nascitur autem lacus hic scḋm eundem Ser
uium de estrariis acherontis: nec mirum:
quoniam acheronta grece sine gaudio inter
pretatur. Auernus vero sine delectatio/
ne. Qui enim est sine gaudio: necesse est
vt sine delectatione persistat. :.

De lacu Lucrino.

Icti vero lacus auerni nec nō & alteri us qui lucrinus dicitur: fauces Octaui anus Augustus aperiri fecit: vt p eas aqua maris ipsos lacus ingrediens: pisces redderet meliores: & ipsorum lacuum aqua cum marinis fluctibus se quandoq; ad alueum retrabentibus exundaret. quod autem maris aqua in Auernum et lucrinum fuerit in missa: probat Suetonius tranquillus li. ii. dicens Inmisso in lucrinum et Auernū lacū mari. Et Iulius Anneus florus. li. primo dicit. Lucrinus et Auernus quidem maris ocia. vbi glosa. In lucrino & Auerno aqua maris que in eos ingreditur ociatur. Hunc lacum Virgilius lacum nigrum vocat: hoc est profundum: seu reuera nigrum inferiorum vicinitate. Secus hunc lacum versus Austrum vorago olim fuit magnum hiatum habens: per quam cristum dictum est ad inferos descendisse & animas inde credo traxisse. Quod probat Eustasius sic dicens. : .

Est locus australis: portã quo xp̃s Auerni.
Fregit: & eduxit mortuos inde suos.
Hanc voraginem in. vi. Eneidos hoc modo describit Virgilius.
Spelũca alta fuit: vastoq; ĩmanis hiatu
Strupea tuta lacu nigro nẽorũq; tenebris
Quã super haud vlle poterãt ĩpune volãtes
Tendere iter pẽnis: talis sese alit9 atris
Faucib9 effundẽs supera ad cõnexa ferebat
Vnde locũ graii dixerũt nomĩe Auernum
Vbi glosa. Spelunca .i. antrum seu vorago alta .i. profunda fuit. strupea .i. lapidea. immanis idest magna: vasto hiatu .i. cũ magno ore & amplo; tuta idest circũdata. s. ab vna parte: lacu nigro .i. profundo. q; pro & tuta etiam ab alia scilicet parte tenebris nemorũ .i. nemoribus seu siluis tenebrosis et densis. super quam scilicet speluncam seu voraginẽ haud vlle .i. nulle volantes hoc est aues poterãt tẽdere iter pẽnis idest poterãt volare impune .i. sine lesione. quin fetore supple sulfureo qui exibat de voragine morirentur. Vnde subditur talis alitus: idest talis fetor

effundens idest exiens de atris faucibus idest de illla voragine. sic obscura. ferebat idest eleuabat sese ad supera conuexa. idest ad celum quod conuexum est et arcuatum: vnde idest propterea: q de ipsa voragine: talis fetor exibat: graii idest greci dixerũt idest vocauerunt. locum scilicet illuũ Auernum: nomine idest a nomine siue a rei proprietate. Nam vt dictum est sine delectatione interpretatur.

Hec vorago dicitur atria ditis. idest os Inferni: que diebus ac noctibus stat aperta.

Vnde Virgilius.

Noctes atq3 dies patet atri Ianua ditis.

Cuius ingressus leuis est. Vnde Virgilius vbi supra.

Facilis descensus Auerni.

Sed reuocar̃ gradũ supasq3 euader̃ ad auras.

Hoc opus hic labor est.

De lacu maũ facto Iussu Nerōis.

B hoc lacu auerni vt dicit Sueto. li. vi. vsq3 ad hostia tiberina: vt nauib9 ire ẽ: c. lx. miliaria lõgitudĩs. latitudĩs vero q̃ due quĩq3 r̃mes cõtrarie cõmear̃ possẽt. ichoauit

quorum operū pficiendorum gratia homi-
nes vbiq; mulctatos ac etiam scelere conui-
ctos: ad id opus deputari precepit. Ad qđ
opus faciendum impulsus est per Equitem
Romanū: pro comperto asserentem: eū po
sse molimine modico imensas & reconditas
opes: quas Dido Regina de Tiro aufugiēs
in Affrica vastissimis & profundissimis spe
cubus terre absconderat. Sed opes ipsas pre
ter falsam spem quā habuerat reperire non
potens: consumptis omnib9 in vtraq; fossu
ra: exhaustus iam factus et egens: detraxit
stipendia militibus veteranis. per que incō
moda calūniis appulit animū rapinis. Cor-
nelius tacitus li. xv. de hac fossa mensionem
faciēs: dicit: ꝙ Seuer9 & Celer architecto-
rie artis fabri: quibus ingenium et audacia
erat: etiam q̄ natura denegasset: posse tēp-
tare per artem: Neronis viribus illudentes
a lacu Auerno: vsq; ad hostia Tiberina fos-
sam nauigabilem se promiserant depressu-
ros: squalenti interdum littore: et per mon
tes aduersos: interdum. pro cui9 aque pleni
tudine aquisq; gignendis nullū aliud huidē

occurrebat : q̃ pontine paludes : cetera vero erant abtrusa seu arentia : Nero vero erat incredibilium cupitor : et fodere proxima Auerni iuga confisus est : manentq̧ vestigia irrita spei : et reuera oīa circa Auernum iuga cauis amfracta : ocissime sunt effossa : vt credatur ibi fore cecitas et indicatio laborinti : nec absurde cum ysidorus Ethimologiarum xvi : dicat : q̧ vnus decem laborintium : in Italia debet esse : quod credibile est : cum Dedalus qui vnum fecit in creta : iram Minois fugiens et minas : Cumas perueniens similem potuit comperisse :

De monte Gauro seu Gualdo :

Ons est preterea : ab Auerno non p cul : qui Gaurus et Gualdus vulgariter nuncupatur : Huius radices ad Cumanum agrum et Auerni labra : et Bayarum latus se porrigūt : Hic vites ita feracissimas gignere perhibetur : q̧ bis annis singulis racemorū prouentus impēdant : Quod innuit Anneus florus in Epithomate dicēs : Bis amictus vitibus Gaurus : vbi glosa : Bis in anno Gauri amiciuntur propagines vuarū

racemulis vestiuntur : Hic mons quasi suffo ssus extitit : vnde Iuuenal Satiri9 Satira ix:
Te trisolinus ager fecundus vitib9 implet :
Suspectumq iugū Cumis et gaur9 inanis idest vacuus et effossus : Cuius littus quod ad Bayas extenditur :hostrea magna labat: que a loco montis gaurana dicuntur : vnde idem Iuuenalis Satira viiii :
Summū crede nephas animā pferre pudori
Et propter vitam viuendi pdere causas
Dignus morte perit :tenet lz hostrea cētuz
Gaurana : et cosmi toto mergatur aeno :

De vico Cambre qui
hodie Campana dicitur

D huius montis radicem ab occiden te in orientem accessus olim vicus fuit Cambre dictus meridiem respiciens : nunc vetustate consumptus: Et erat dictus Cambre quasi camere: Nam locus erat vbi camere et apothece multe erāt :In quibus naues Putheolani et Miseni Bayarumq portuuz onus suum deportandum :per alias regio

nes Italie deponebatur : Hic vicus nunc corrupte a circomposite regionis hominibus nominis vetusti ignaris Campana vocatur : eo quod Campani idest Capuani a Cumanis ibidē dicuntur esse conflicti : ob cuius conflictus memoriam est historia composita : Cambre dicta : que a magistris in scolis frequentissime scolaribus dicebatur : vnde Iuuenalis Satira : vii :

Occidit miseros cambre repetita magistros

De ciuitate Cume

T quoniam ciuitas Cume antiquissima sub huius montis Gauri radicibus et vicina Auerno posita est : et ab Euboensibus condita tempore Solonis philosophi : Atheniensis et Assonis lacedemonii : conditorum legum : prout attestatur Titus liuius viii libro ab vrbe condita : que propter augurium mulieris pregnantis et dormientis inuente Ciuitati nomen dedit : Cume enim grece latine dormire significat :

De eius vrbis conditoribus plenius videri

potest : in libro cronicarum Ciuitatis Nea polis et huius Regni Sicilie ne de eadem omnino sub scilentio pretereatur : aliqua q̄ in vita Homeri poete scripta sunt per Pere grinum allium ex libro vitas plutarchi hic miseram : Cecus igitur cum esset Melesege nes qui postea Homerus dictus est a Cuma nis : cum igitur ex Colophone Smirnam rediit : atq; ibi poetice facultati operam da/ re aggressus est : verum cum procedente tempore magna illic cum difficultate vitam ageret : Cumam se conferre constituit : ꝓ fectus itaq; per Herini campestria Neothi cum peruenit Cumeorum Coloniam : habi tari autem hic locus annis octo post Cumaꝫ conditam ceptus est : Ferunt hic cum esset cum forte ad officinaꝫ cerdonis cuiusdam ac cessisset : astantem illum hos primum ver sus pronunciasse :

Obseruate vrium victuq; domoq; carentē
Qui colitis celse florentia menia Cume
Cume Sardenes posite in radicibus alte
Quiq; sacros latices diuini sumitis hermi

Verticibus rapidi peperit quē Iupiter ānē;
Est autem Sardene mons : fluuio imminēs
Dicunt etiam populum quem ibi postea cre
uit eo tempore quo Melesegenes ad eos p
uenit pullulasse : Ille autem postea tedio
paupertatis affectus : Cumam petere sta/
tuit : si forte ibi esse tollerabiliore conditio
ne posset : Sed anteq̄ recederet : hoc sibi di
sticho fertur iter auspicatus
Ite citi patrumq; pedes me ducite in vrbe;
Prompti animo qui sunt consilioq; boni
Profecto Neothico per Larissam Ciuita/
tem : breui et expedito itinere: Cumam p
uenit : atq; vt Cumei dicunt : Myde phri
gie regi Gordio propinquorum rogatu hoc
epigrama composuit : quod quidem in Co/
lumna : monumenti Gordii etiam nunc in
scriptum est :

Epithafium Myde

Enea virgo myde phrigii supacto sepulcro
Dūq; fluāt vnde proceraq; germinet arbor
Solq; oriens niteat :niteatq; argētea phebe
Stās sup hoc multū lacrimabile nūcia bustu;
Hic ostēdo Myda; venientib9 esse sepultū

Hinc Melesegenes Homerus dici ceptus a cecitate: Cumei siquidem cecos homeros appellabant: Quare cum prius Melesegenes vocaretur: longa postea consuetudine: vero abolito nomine Homeri cognomen invaluit: licet diutius apud aduenas et peregrinos nominis error insederit: Decreuit igitur eius ordinis presul ne Homerus nutriretur: idq3 demum vniuerso consilio placuit: Egressus deinde curiam Homero sermones inter eos habitos: deniq3 quid ipse de consilii sententia decreuisset: exposuit Que cum Homerus audisset: magna tristicia affectus: versibus his vicem suam deploravit

Qua nam sorte dedit fatis me Iupiter esse
Ludibrium puero tribuēs alimēta parētis
In gremio eolidis Smyrme: quā ērib9 altis
Consiliis struxere Iouis populi añ phriconis
Fulmina bellorū victricia: doctaq3 turba
Insiliisse in equos pugnamq3 ciere sub armis
Quā penes vndisoni surgentē litora ponti
Ipse meles mediam liqdis interfluit vndis
Vnde Iouis nate veniebant semine muse

Has laudarē plagas vrbē͡qꝫ extollerē ad astra
Inclita ni sacre spreuissent carmina vocis
Atqꝫ aliqs penas dabit et post noscet iniquas
Stulticiam peperisse malū mihi dedec9 vrbi
Ast ego quā nato tribuerunt numina sortē
Nec cū diis luctor totā pacienter et equa
Mente ferā :sꝫ nō hac ampli9 īmorer vrbe
Spes alio properat: populūqꝫ inuisere gestit
Fertqꝫ animus tenuē :q̃uis nō multa potētē

De combustione insule Iscle

T licet in hoc libello de Ciuitate Putheolorum et locis conuicinis scribere propositum sit : tamen quia insula Iscle etiā vicina est : aliquid de eadem dicēdum videtur : maxime de eius destructione : Nam olim in anno a natiuitate dñi M:CCC : primo Regnante in hoc regno Sicilie rege Carolo secundo : in dicta insula Iscle vicina insule procide exiuit et processit ex venis terre ignis sulfureus : qui magnā ipsius Insule partem consumpsit atqꝫ combussit quasi vsqꝫ ad Ciuitatem Iscle que tunc Gerunda nominabatur :ex quo igne multi homines et animalia cōsumpti fuerūt : et ex ea peste perie

runt :que duobus fere mẽsibus perdurauit multiq; ex eisdẽ vt hãc pestem effugerẽt in sula ipa derelicta aliq ad vicinã insulã pcide alii ad insulã Capreã alii Bayas Putheolum et Neapolim cõfugerunt: Cui9 ignis vsq; in hodiernum diẽ vestigia remanẽt: nec in eo/dẽ loco herba vel quodcũq; aliud virẽs nasci tur: et loc9 alicui rei cõmod9 ẽ :sz asp et in/cult9 :durãs quasi p duo miliria in lõgitudi ne: et p mediũ miliare in latitudine : et vul go dicit' le cremate : q aũt dicta insula sulfu reas habeat venas: :adhuc videri põt ex bal neis et termis sulfureis: sulfureq; et alumi/nib9 in ea his tpibus facta sunt et fiũt : in in extimabili quantitate et precio : et balnea ac lauacra ad recreationẽ infirmoruz et plu rima et vtilissima :

De Sybilla Cumana filia Glauci : cui9 palaciũ iuxta Auernũ sitũ est :

Ibilla dicitur :cuius pectus numen re cipit :et interpretatur Sybilla dei sen tencia : Eoles enim deum syos dicunt : be/le vero sentencia : ergo Sybillas quasi siui/bulas dixerunt : Hoc longe clarius beatus

Auguſtinus ſcribit li :xviii : de Ciuitate dei capitulo xxviiii : Et papias · Sybille lingua greca dicuntur omnes femine vates : Vt Varro teſtatur : ſcios eolico ſermone deus dicitur : bilem greci mentem dicunt : In de Sybilla : quaſi dei mens vel ſentencia : eo ꝙ hominibus diuinam mentem ſeu volun tatem interpretari ſolebant : Hoc etiam fa tetur yſidorus : viii : ethimoligiarum : Inde eſt illud Virgilii in vi : Eneydos

Arces quibus altus Apollo
Preſidet : horrēdeqꝫ procul ſecreta Sybille:
Antrū in mane petit : mag ıā cui mētē aiu;qꝫ
Delius inſpirat vates : aperitqꝫ futura :

De nominibus et
numero Sybillarum

Ecem Sybille a doctiſſimis doctorib9 fuiſſe traduntur : Prima de perſis Se cunda libica : Tercia Delphica : Quarta chy meria : Quinta Erithea in babilonia nata : Sexta Samia : a ſamo inſula vocata : Septi / ma Cumea Almitea vel Amaltea nomine : Octaua Holleſpontica in agro Troyano na ta : Nona phrygia que vaticinata anchiſe :

Decima Tiburtina grece latiñ Albunea vocat̃ De Tercia Delphica dicit Solin9 in :iii: libro de mirabilib9 mũdi : capitulo ii : de Sybillis : Delphicam Sybillam in templo Delphici Apollinis genitam ante Troyana bella de eisdem vaticinatam bothus perhibet : et eius versus plurimos Homerũ operi suo inseruisse manifestat :

De quarta Erithea : que eri filia fuit : et ideo Erithea dicta : appellataq; Sybilla a scientie parilitate : dicit̃ ipsam inter alia mlto añ persis p̃dixisse : Assirios impiũ maris amissuros De quinta Cumama : que post Delphicam et Eritheam : Cumo loco fuisse natam : ipsa sui nomine ac rei series probat : Hec vocata fuit Aliana lithra Glauci filia : huius sacellũ vt idem Solinus testatur : prope Auernũ situm est : Que vt voluit Seruius : regnante Seruio Tullio : Quinquagesimo olimpiade Targno prisco obtulit nouẽ libros : in qbus fata & remedia Romanorũ descripta erant pro quib9 poposcit Trecẽtos philippos : qui tunc aurei preciosi erant : qua contempta a Tarquino : et parcius precium offerente :

sequenti die tribus iam p eam combustis : reuersa : ex sex q̄tū ex nonē petierat : conuicto qa preciū nō mutauit : accepit : hi sex libri Sybille olim in tēplo Apollinis cū aliis libris marchiorum et vegolyes nymphe seruabantur

Sciendū sane libros Sybille a principio decē custodib9 fuisse assignatos : et deinde additos quindecim : vsq; ad tpa Syllana : postea creuit numer9 . nam sexaginta custodes fuisse narrant : demū ad qeindecim ipsorū librorum custodia reducta ē : ex hui9 Sybille libris vsq; ad tēpus Sylle pontifices maximi cōsulebāt : tūc eniʒ cū Capitolio exusti sunt : Huius Sybille Cumane sepulchrum in Sicilia adhuc manet : in oppido cui nomen est Lilibeum : vt narrat idē Solinus libro quinto : sic dicens : Lilibeum oppidum dictū vbi est Sybille sepulchrum :

Hec Sybilla vt dicit Seruius super libro bucolicorum Virgilii : secula per metalla diuisit : diffinit etiā quis finē seculo imponeret : et Solem vltimū : idest decimū esse voluit Dixit preterea : q; finitis omnibus seculis :

rursus debebant omnia renouari : quam rez etiam philosophica disputatione collegit : dicens : q completo magno anno : qui in trigintasexmilibus annorum perficitur : omnia sydera in ordinem priorem redire : et ferri rursus eodem motu debebant : Arguens q si est idem syderum motus : necesse est oia que fuerunt habeant eandem iterationem : Que etiã fuit opinio Platonis : huius opinionẽ seqtur Virgili9 in libro bucolicorum : dicẽs reuerti aurea secula : et iterari omnia q fuerunt vnde ait :

VItima Cumei venit iam carminis etas
Magn9 ab integro seculorũ nascitur ordo
Iam redit et virgo : redeunt satnia regna :
Eadẽ Sybilla vt volũt quidã iter quos fuit Augustin9 : de xp̄o prophetauit sic dicens :
Iam noua pgenies celo dimittitur alto
Tu modo nascẽti puero : quo ferrea primũ
Desinet : et toto surget gens aurea mundo
Quos versus postea Virgilius quarte eloge bucolicorum inseruit :

Dicitur Sybillam in foliis palmarum scribere solere interdum vitas : et semones inter

dum : Varro testatur et Virgilius
Et sciendum quod omnia responsa Sybille vt dicit Seruius : non plus minus ve centum continēt sermones : vnde Virgilius in sexto Eneydos :

Quo lati ducūt aditus cētum hostia centum
Vnde ruunt totidez voces responsa Sybille

De patre et matre Sybille Cumane

Sybilla Cumana fuit filia Glauci & Dyane sacerdotis : quod confirmat Virgilius in vi : Eneydos sic dicens

Atque vna phebi : trineque sacerdos
Deiphebe Glauci : faturque talia Regi

Hec namque Sybilla : Enee petenti hoc modo respondit :

Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit :
Nūc grege de ītacto septē mactare iuuēcos
Prestiterit : totidē lectas de more bidētes
Talibus affata Eneam

Hec eadem Sybilla : vt fingit Virgilius respondit Enee petenti descēdere velle ad inferos . vt aureum ramum de silua Iunonis Auerne excerperet : vt patet in vi : Eneydos vbi sic dicit :

Quod si tãtus amor mẽti si tanta cupido est
Bis stigios nare lacus bis nigra videre
Tartara: et insano iuuat indulgere labori
Accipe que pagenda pri9: lat3 arbore opaca
Aureus et foliis et lento vimine ramus
Iunoni Auerne dictus sacer hũc tegit omnis
Luc9: et obscuris claudũt cõuallib9 vmbre

Quo facto: cum eo ad ĩferna descendit: et ea docente omnia infernalia plene nouit: Eneas iussu Sybille: hoc est voluntate et dispositione diuina: ramo aureo excerpto: idest ista deliciosa mundana: de silua Iunonis Auerne: idest de huius vite confusione: que silue dense propter tenebras comparantur: ad inferos descẽdit: hoc est multis mũdi partibus peragratis: nauigio tandem ad mare inferum nauigauit: Cum hac historia Enee duximus annotandum: quod pictagoras samus ad exemplum huius vite notauit: vbi Y grecum cum duobus ramis descripsit qđ duos hab3 ramos duas vitas designãs: scilic3 virtuosa3: et vitã deliciosã: c9 ramus dexter ardu9 est: et p̱ eũ vita virtuosa dat̃

intelligi :per ſiniſtrum vero qui planior eſt labes ac interitus : ac deſcenſus ad inferos denotatur.:hunc ramum ſiniſtrum deſcribit Virgilius aureum eſſe :hoc ideo : quia omnis vita deliciosa aurea eſſe videtur : ſed ei9 finis aculeum habet : Hunc etiam ramum Virgilius in ſiluis latere deſcribit :quia re/uera ī huius vite ſilua ideſt confuſione vicia latent :quibus ad inferos eſt deſcenſus : Ad quos ſi quīdem nullus poteſt deſcendere : niſi prius decerpſerit fructum aureum huius rami vnde Virgilius in eodem vi : libro Eneydos dicit

Sed non ante datur telluris optata ſubire
Auricomos q̃ quis decerpſerit arbore fet9

Ingit Ouidius in viiii : libro Metha/morphoſeos : ꝙ Sybilla in vocem conuerſa fuit : hoc voluit innuere propter eius ſcientiam diuinorum :ei9ꝗ huīlitatē ꝑcipuā Dum vero poſt mortem vox eſt humana locuta Habet enim figmeutū poeticū · Quod Eneas viſis infernalibus : cum Sybillam deam vocarꝫ: et tēplū ei faceret: ac ſacrificia ſe ſibi facturū offerrꝫ:ab ea talia verba audiuit

Dea non ſum : nec thuris honore venerāda ſum : ſed humana ſum : humanum igitur di gnare caput : Audiuit etiam ab ea hec verba Audi Enea que refero : Si mea virginitas amare phebum potuiſſet : mihi vita longe/ ua fine caritura dabatur : Sed dum phebus precaretur ab ea : ipſe reſpondit : Elige Cu mea virgo quod optas : et optatis pone mo dūq; tuis : dixit Cumana : Ego vero cumu lum aucti pulueris ſibi demonſtrans : petii vt tot annos mihi concederet : quot corpo/ ra puluis ille habebat : Quod recepiſſem ab eo ſi ipſum mee virginitatis participem fe/ ciſſem : quia igitur munus phebi contempſi : et elegi virgo manere : non extiti quod pe/ tii conſequuta : Hoc autem ideo factum eſſe arbitratur : quia cum Sybilla a quodam ſui temporis litterato in coniugem peteretur qui per phebum deum muſaruȝ datur intel ligi : ſub promiſſione longeue vite : ſpreto promiſſo ſe illi in coniugem denegauit :
Hoc autem figmentum iſtud indicat verita tis : Sibilla ſi coniugali copula ſe ligaſſet : vi tam ſibi diutinam propageſſet : nā vt dicit

Augustinus. Ex connubio propagantur creature. Ideo autem Sybilla potiũs voluit viuere virgo: q̃ phebo coniungi. Cum filia Glauci piscatoris esset: ignobilis genere virginitate nobilitare se voluit. Nam virginitas: vt dicit Ciprianus: est exaltatio humilium: ignobilium nobilitas: & nobiliuz ornameutum.

Fertur etiam ꝙ Sybilla Enee quedam de se pronostica propalauit: dicens. Tempus erit: quo de magna parua deueuiam: & mẽbra mea consumpta senecta ad nihilum redigentur. Tunc amata a phebo: nec ei placuisse videbor: & tandem a nullo visa dissoluar. tunc sola voce: & non visione cognoscar. morsq; pallida vocez mihi tantũmodo derelinquet. Et adueniente egra & inualida senectute: quam diuine patiar. post mortem numeros exaucti pulueris adequabo.

Allegoria. Parua de magua Sybilla esse confingitur: cum ad senectutem deueniens & in ea diu persistens: corporis inualitudine: fortitudinis vires amisit.

Tunc siquidem in vocem conuersa fingitur

cum post mortem eius de ea: scientiaque ipsi/
us omnis est humana lingua locuta. per quã
vocem locutionem & famam annos reuera
exaucti pulueris adequauit.
Ferunt enim Sybillam: hoc est libros suos
ab eo vt dictum est tempore quo eos Tar
quino assignauit: trecentis annis in vrbe du
rasse: donec vna cum capitolio sunt exusti.

De Clauco patre Sybille.

Laucus piscator fuit cuiusdam Ante/
donis filius de ciuitate Cumarum pa/
ter Sybille. hic cum illis temporibus in Va
riis villa non procul a Bayano lacu. contra
inhibitionem principis piscaretur: quia e
dictum contempserat: pisces adhuc palpitan
tes in mari fuere reiecti: ipseque postmodum
iratus in mare se demersit. Quod Innuit
Valerius Marcialis epigramatum: decimo.
hortans piscatores quoslibet: vt pro piscatiōis
miseriis ab illo loco fugiendo recedant: cum
illi pisces sacri sint: illiusque existant: quo in or
be nullius est maior.:.

Vnde ait Marcialis, hoc modo.
Bayano procul a lacu recede piscator.
Fuge ne voceris. & cetera.
Hanc Glauci materiam Ouidius in libro viiii. Methamorphoseos: ne Sybille fame detrahere videretur. in aliud figmentum: poeticum transmutauit. quod hic cum non faciat ad hunc libellũ inserere pretermisi.

De Sybilla Tiburtina.

E Sybilla Tiburtina dicitur. ꝙ Saul Rex regnauit annis quadraginta duobus vsq; ad dauid. Dauid autem Rex regnauit annis quadraginta duobus. In ipsa autem etate venit Sibilla Albunea nomĩe Tiburtina. In cuius carminibus multa de deo: & cristo continentur.
Fuit hec Regina Priami regis filia. ex matre nomine Hecuba procreata. Hec circuiẽs diuersas partes orientis videlicz Achayam: Macedoniam: Herostachiã: Agaguldeam: Siliciam: Pamphiliam: & Galaciam: Cumq; hanc mundi partem vaciniis suis rẽ

plesset: inde venit Egiptum: Ethiopiam: bagadam: Babiloniam: Affricam: Libiam: Panthapolim. Mauritaniam: & Palanirum Per omnes has prouincias predicauit. et spiritu prophetie repleta: predixit bonis mala: malis mala. Scimus namq: quia in preconiis suis vera vaticinauit: & que in nonissimis ventura erant predixit. Audientes igitur ciues ac principes Romani famam eius: statim nunciauerunt in conspectu Trayani Imperatoris. Mittens ergo Imperator legatos ad eam: fecit eam cū magno honore in vrbem introduci.

De pulcritudine Sybille Tiburtine.

Rat vult9 eius splendidissimus: capilli eius sicut aurum fulgens: supercilia eius sicut purpura: oculi eius sicut stella clara que matutina oritur ita fulgentes: Corpus eius gracile: statura equalis: Caro eius & gula sicut lac: & sanguine9 ei9 color.

De somnio viso per centum viros ex Senatu Romano.

Vm igitur hec Sybilla in vrbe esset: centū viri ex Senatu Romāo somniū vnum in vna nocte singuli viderunt. Viderunt enim in visu quasi nouem soles essēt in celo: qui sigillatim diuisi diuersas in se figuras habebant. Que Sybilla rogata ab eisdem Romanis somnium quod viderant eisdem in monte Apennino resoluit. & futuras nouem generationes designauit.
Sed cum interpretatio dicti somnii: non sit presentis speculationis: illam & alia que de aliis Sibillis dici possent: hic obmissa sunt vna cum pluribus aliis que addi potuissent.

Sequitur Tabula singulorum contentorū in hoc libello.

Hoc opuſculum recollectum & Inpreſſum eſt p Arnaldū de Bruxella in Ciuitate Neapolis in renouationē mēorie ciuitatis Putheolorū locorūq; cōuicinorū : ac balneoruz & aliarū antiquitatū. Die vltimo mēſis Decembris. Anno a natiuitate demini. M. CCCC. Lxxv. : .

. F I N I S .

Leaf [46] (blank) missing

4/6 (blank) missing

